

ONLINE NASILJE NAD DJEVOJKAMA I ŽENAMA

- rezultati istraživanja javnog mnjenja -

Jul , 2019. godine

Projekat finansira
Evropska unija

Empowered lives.
Resilient nations.

Sadržaj

UVOD	2
I METOD	4
Uzorak	4
Teren	4
II PERCEPCIJA ONLINE NASILJA NAD DJEVOJKAMA I ŽENAMA	5
III POJAVNI OBLICI ONLINE NASILJA.....	8
IV REAKCIJE NA ONLINE NASILJE.....	14
V INFORMISANOST O ONLINE NASILJU	19
VI GLAVNI NALAZI	23
BIBLIOGRAFIJA.....	24

Ova publikacija izrađena je u okviru projekta **“Prekinimo vezu online nasilju”**, koji je podržan u okviru **Regionalnog programa lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu (ReLOaD)**, koji finansira **Evropska unija (EU)**, a sprovodi **Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP)**. U Crnoj Gori, ReLOaD program sprovodi se u partnerstvu sa Glavnim gradom **Podgorica i opštinama Tivat, Kotor, Nikšić i Pljevlja**.

Sadržaj ove publikacije, kao i nalazi prikazani u njoj, isključiva su odgovornost organizacije **“Sigurne ženske kuće”** i ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije (EU), Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), ni opštine Podgorica.

UVOD

Jedna od osnovnih težnji svake napredne društvene zajednice je postizanje jednakosti, pogotovo jednakosti u pogledu zaštite prava i sloboda njenih članova. Ovo načelo, praćeno načelom rodne ravnopravnosti, uvršteno je i u Ustav Crne Gore¹. Težnja ka zaštiti prava i sloboda razvila se iz pretpostavke da je upravo to najbolji način za smanjenje nivoa nasilja, kako institucionalnog tako i individualnog. Stoga pojedini intelektualci argumentuju da je današnjica, usljed nekoliko talasa demokratizacije kroz koje je planeta prošla u toku XX vijeka, period svjetske istorije koji se može opisati kao najmanje nasilan ikada (Pinker, 2011). Ovaj autor kao dva od pet ključnih faktora koja doprinose smanjenju globalnog nasilja ističe „feminizaciju“ i „kosmopolitizam“. Feminizaciju definiše kao „pojačani respekt prema interesima i vrijednostima koje zagovaraju žene“, dok kosmopolitizam opisuje kao „rast sila kao što su pismenost, mobilnost i masovni mediji“.

Ipak, čak i ako prihvatimo Pinkerovu tezu, činjenicu da je nasilje nad ženama i dalje prisutno nemoguće je poreći. Štaviše, ono što Pinker definiše kao kosmopolitizam omogućilo je rađanje novih pojava oblika nasilja nad osobama ženskog pola, od kojih se kao glavni oblik definiše online nasilje.

Najjednostavnije, online nasilje bi mogli opisati kao nasilje izvršeno kroz upotrebu informacionih i komunikacionih tehnologija. Za aktivnosti koje spadaju u online nasilje koriste se SMS i MMS servisi, elektronska pošta, brojni komunikatori, čatovi, internet stranice, blogovi itd, ali prije svega društvene mreže. Iako su mreže poput Facebook-a i Twitter-a podstakle slobodu izražavanja i proliferaciju informacija, podstakle su i brojne negativne stvari. Tako, nasilje nad ženama veoma brzo se preselilo i u online svijet, blagodareći „relativno niskim troškovima upotrebe online aplikacija, lakoći korišćenja online alata i, prije svega, anonimnosti koju počinitelj ima prilikom traženja žrtve i izbjegavanja razotkrivanja“ (Barak, 2005).

Kada je riječ o Crnoj Gori i okruženju, vjerovatno najznačajniji radovi koji sadrže kvantitativne podatke vezane za nasilje nad ženama su studije Evropske agencije za fundamentalna prava (European Union Agency for Fundamental Rights, 2015) i OEBS-a (OSCE, 2019). Ipak, i oni se dominantno bave pojavnim oblicima tradicionalnog nasilja, dok je online nasilje manje zastupljeno. Na ove studije nadovezuje se publikacija Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (European Institute for Gender Equality, 2017) posvećena isključivo online nasilju nad djevojkama i ženama, u kojoj se navodi podatak da je je svaka deseta osoba ženskog pola iz EU nakon navršene 15. godine života barem jednom doživjela online nasilje.

Problematika online nasilja nad djevojkama i ženama u Crnoj Gori još nije stavljena u fokus javnosti, prije svega istraživačke. Stoga, rezultati istraživanja koje se nalazi pred Vama mogu

¹ Riječ je o članovima 18. i 19. Ustava. Cjelokupni tekst ustava dostupan je na: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>

poslužiti kao dobra osnova za dalja istraživanja i kreiranje javnih politika usmjerenih na poboljšanje položaja žena.

I METOD

Uzorak

Istraživanje javnog mnjenja o zastupljenosti online nasilja i nasilja posredovanog komunikacionim tehnologijama nad djevojkama i ženama sprovedeno je na uzorku od 700 ispitanica, djevojaka i žena, reprezentativnom za Glavni grad Podgoricu. Struktura uzorka je definisana *stratified random sampling* metodom selekcije, koja garantuje standardnu statističku grešku mjerenja od +/- 3.69% sa intervalom povjerenja od 95% za 50% distribucije.

Sama stratifikacija prilikom procesa definisanja uzorka sprovedena je tako što su biračka mjesta u okviru Glavnog grada Podgorice podijeljena u tri grupe: velika, srednja i mala, pri čemu su se domaćinstva u kojima se istraživanje sprovodilo birala na ovom nivou. Odabir domaćinstva u kojem se, u okviru uzoračke jedinice, sprovodilo istraživanje vršen je *random walk* metodom. Broj upitnika završenih u okviru svakog stratuma određen je u skladu sa rezultatima posljednjeg zvaničnog popisa, sprovedenog 2011. godine.

Nakon prikupljanja podataka, izvršena je poststratifikacija u odnosu na starosne karakteristike populacije ženskog pola, kako bi se dodatno osigurala reprezentativnost odgovora.

Upitnik pripremljen za istraživanje kreiran je u saradnji sa Sigurnom ženskom kućom. Važno je napomenuti da je pri njegovoj izradi konsultovano internacionalno istraživanje Amnesty Internationala sprovedeno 2017. godine u 8 zemalja, čime se za pojedina pitanja obezbijedila mogućnost komparacije.

Upitnik se sastojao iz nekoliko cjelina. Prije svega, riječ je o tri „putanje“ kojima se ispitanice kreću u zavisnosti od toga da li su same doživjele online nasilje, poznaju nekoga ko je doživio ovaj vid nasilja ili nisu imale ni direktan ni indirektan kontakt sa njim. Nakon toga, slijede pitanja vezana za percepciju rizika od online nasilja, kanale komunikacije koje ispitanice koriste i načine na koji se informišu o relevantnim temama. Izvještaj prati strukturu upitnika.

Teren

Terenski dio istraživanja sproveden je u periodu 03.-26. jun 2019. godine.

Ispitanice su anketirane lično, uz upotrebu CAPI (*Computer Assisted Personal Interviewing*) tehnike. Softver funkcioniše istovremeno i online i offline, što anketaru omogućava bolje snalaženje u otvorenom prostoru gdje internet konekcija često nije dostupna. Nakon završetka terenskog rada, podaci su eksportovani u .sav, .csv i .exe formate, tako da mogu biti učitani u svakom od glavnih alata za statističku obradu podataka uključujući SPSS, STATA-u i R.

II PERCEPCIJA ONLINE NASILJA NAD DJEVOJKAMA I ŽENAMA

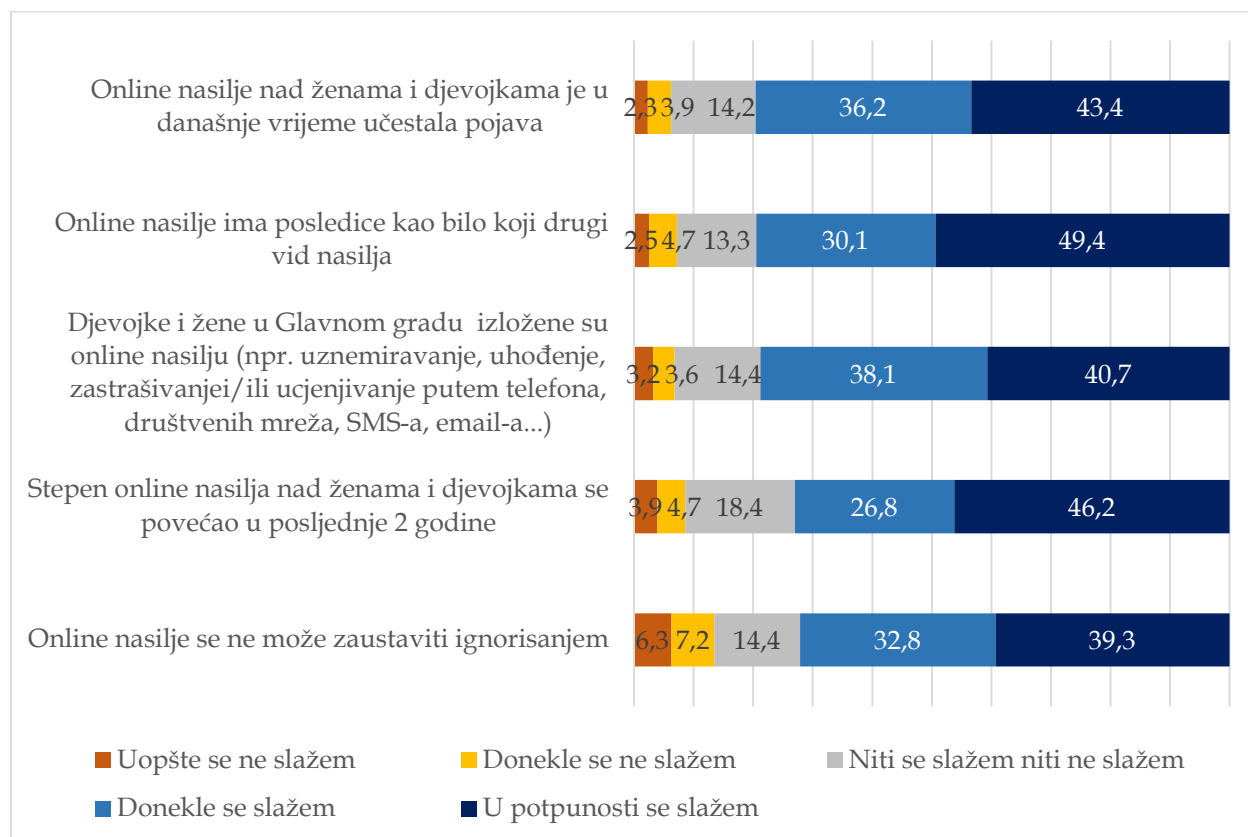
Iako ne postoji opšte prihvaćena definicija online nasilja nad ženama, kao definiciju mogli bi prihvatiti tvrdnju da online nasilje podrazumijeva „raznovrsne taktike i zlonamjerna ponašanja koja variraju od dijeljenja uvredljivog ili surovog sadržaja o nekoj osobi pa sve do lažnog predstavljanja, proganjanja, elektronskog nadzora, nasilnih prijetnji i upotrebe fotografija bez saglasnosti osobe koja se nalazi na njima“. Kada je specifično riječ o online nasilju nad ženama, mogli bi dodati da se radi o „rodno motivisanom nasilju nad djevojkama i ženama u online sferi koje se često zasniva na seksizmu, rasizmu, vjerskim predrasudama i homofobiji.“ (WMC Speech Project, n.d.)

Na samom početku našeg istraživanja ispitanice smo pitali šta sve po njima spada u online nasilje. Riječ je o pitanju otvorenog karaktera, tj. pitanju kod kojeg ispitanice nemaju ponuđene odgovore, te nisu ograničene samim upitnikom. Prilikom analize, svi odgovori su kodirani u najšire moguće, interno koherentne grupe, a zatim poređani od najučestalijih ka onima sa najmanje ponavljanja. Većina ispitanica je tačno navela aktivnosti koje se mogu podvesti pod online nasilje. Najčešće su spominjani uznemiravanje, ucjenjivanje i uvrede preko društvenih mreža. Ovakvo ponašanje navele su 204 ispitanice. U prilogu su dati brojevi ponavljanja za ovu i ostale aktivnosti:

- Uznemiravanje preko društvenih mreža, ucjenjivanje, uvrede - 204
- Nepriстойne poruke i pozivi - 162
- Nasilje preko interneta - 128
- Vrijeđanje i zastrašivanje preko interneta - 66
- Nasilje preko društvenih mreža - 39
- Slanje nepriстойnih fotografija - 39
- Nasilje putem poruka i poziva - 25
- Maltretiranje preko interneta - 17
- Psihičko zlostavljanje preko interneta - 15
- Zloupotreba podataka preko kompjutera - 12
- Krađa identiteta, informacija i privatnih fotografija - 10
- Pravljenje lažnih profila - 10
- Prijetnje preko interneta i društvenih mreža - 10
- Hakovanje profila - 5
- Pedofilija - 3
- Nasilje nad ženama - 2

Nadalje, ispitanicama je ponuđeno pet stavova vezanih za online nasilje, a njihov zadatak je bio da ocijene u kojoj se mjeri slažu ili ne slažu sa svakim od njih. Ispitanicama je prilikom odgovora ponuđena petostepena Likertova skala, pri čemu je ocjena 1 označavala da se ispitanica uopšte ne slaže sa datom tvrdnjom, a ocjena 5 da se slaže u potpunosti. Ispitanice se u najvećem mjeri slažu sa svih pet ponuđenih stavova. Najveću podršku dobio je stav da je online nasilje nad ženama i djevojkama u današnje vrijeme učestala pojava – sa njime je saglasno 79,6% ispitanica od čega 43,4% u potpunosti i 36,2% djelimično. Nadalje, 79,5% ispitanica tvrdi da online nasilje

ima iste posljedice kao i bilo koji drugi vid nasilja, dok njih 78,8% dijeli stav da su na teritoriji Podgorice djevojke i žene izložene online nasilju. Tvrdnje da se stepen online nasilja povećao u posljednje dvije godine i da se online nasilje ne može zaustaviti ignorisanjem imaju nešto nižu podršku, koja ipak i dalje prelazi 70%.

Grafik 1: Na osnovu onoga što ste vidjeli, čuli ili pročitali, u kojoj mjeri biste se složili sa sljedećim tvrdnjama?

S obzirom na to da je za sprovođenje online nasilja potrebno specifično sredstvo u vidu telefona, smartfona ili nekog drugog elektronskog uređaja koji, najčešće, posjeduje pristup internetu, to se demografske karakteristike žrtava razlikuju u odnosu na karakteristike ukupne ženske populacije. U literaturi se često navodi da je dominantno riječ o mlađim ženama, koje postaju potencijalne žrtve jer više vremena provode u online sferi u odnosu na starije pripadnice istog pola. Stoga, odlučili smo da podatke prikazane u grafiku br. 1 ukrstimo sa demografskim karakteristikama ispitanica kako bi vidjeli koje kategorije su u većoj mjeri saglasne sa gore navedenim stavovima. Ovaj postupak ćemo često ponavljati kroz izvještaj. Tabelu u prilogu čitamo na sljedeći način – od svih ispitanica, kao što smo već naveli, 43,4% se u potpunosti slaže sa stavom da je online nasilje nad ženama i djevojkama u današnje vrijeme učestala pojava. Međutim kada pogledamo demografske potkategorije, primjećujemo da odgovori nisu ravnomjerno raspoređeni. Tako, kada je o obrazovanju riječ, najveći broj u potpunosti saglasnih sa ovim stavom imamo među najslabije obrazovanim ženama – čak 51,1% žena koje imaju nezavršenu ili završenu osnovnu školu kao najviši nivo obrazovanja. u potpunosti su saglasne sa ovim stavom. Zatim, slijede žene sa srednjom školom kao najvišim nivoom obrazovanja, od kojih

se 46,4% u potpunosti slaže sa ovom tvrdnjom, dok je najmanji procenat saglasnosti među visokoobrazovanim ispitanicama, tj. onima koje su završile fakultet, magisterij ili doktorat. Kada procentualne vrijednosti padaju ili rastu na postojan način sa promjenom demografske potkategorije, tada govorimo o postojanju korelacije. Ovdje je riječ o negativnoj korelaciji, tj. možemo zaključiti da što obrazovni nivo raste, to saglasnost sa stavom da je online nasilje nad ženama i djevojkama u današnje vrijeme učestala pojava opada. Drugačije rečeno, manje obrazovane žene su u većoj mjeri saglasne sa tvrdnjom da je ovaj tip učestala pojava u današnje vrijeme.

U tabeli ispod prikazana su ukrštanja za svih pet stavova sa sljedećim demografskim karakteristikama: godinama starosti, nivoom obrazovanja, tipom naselja u kojem ispitanice žive i visinom ličnih primanja na mjesečnom nivou. U načelu, možemo reći da obrazovni nivo najviše utiče na stavove ispitanica, dok ukrštanja sa starosnom dobi najčešće nisu statistički značajna. U tabelama su plavom bojom označena ona ukrštanja koja su izdržala test statističke značajnosti ($p < .05$).

	Ukupno	Starost			Obrazovanje			Živite u:			Visina primanja		
		18-34	35-54	55+	Osnovna škola ili niže	Srednja škola	Fakultet/ magisterij/ doktorat	Gradu	Prigradskom naselju	Selu	Niska	Srednja	Visoka
Online nasilje nad ženama i djevojkama je u današnje vrijeme učestala pojava - u potpunosti se slažem	43,4	43,0	44,6	42,5	51,1	46,4	36,6	40,3	37,1	57,5	50,4	38,1	42,2
Online nasilje nad ženama i djevojkama je u današnje vrijeme učestala pojava - donekle se slažem	36,2	35,5	36,7	36,3	31,1	31,8	45,5	37,3	39,5	30,1	28,2	39,2	39,3
Online nasilje ima posledice kao bilo koji drugi vid nasilja - u potpunosti se slažem	49,4	45,2	51,2	52,1	44,4	52,6	44,2	44,5	37,4	75,7	54,1	40,7	50,5
Online nasilje ima posledice kao bilo koji drugi vid nasilja - donekle se slažem	30,1	30,7	29,6	30,3	40,0	25,4	37,1	31,8	34,5	21,1	25,6	33,5	33,0
Djevojke i žene u Glavnom gradu izložene su online nasilju - u potpunosti se slažem	40,7	42,1	43,3	36,5	47,8	43,4	34,1	35,4	36,0	58,6	47,7	37,6	37,4
Djevojke i žene u Glavnom gradu izložene su online nasilju - donekle se slažem	38,1	39,2	38,8	36,5	30,4	35,3	45,3	39,0	42,9	30,3	30,1	39,7	43,6
Stepen online nasilja nad ženama i djevojkama se povećao u posljednje 2 godine -	46,2	41,3	50,4	46,9	53,3	47,6	42,2	44,9	40,4	56,6	47,9	41,2	50,2

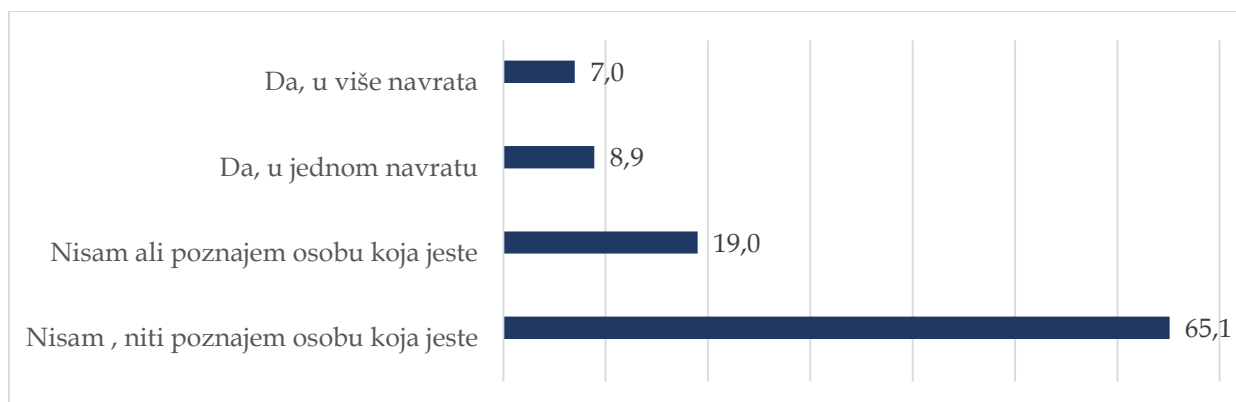
- u potpunosti se slažem													
Stepen online nasilja nad ženama i djevojkama se povećao u posljednje 2 godine - donekle se slažem	26,8	32,2	22,9	25,1	22,	25,1	30,9	25,0	28,1	29,6	23,6	29,9	26,5
Online nasilje se ne može zaustaviti ignorisanjem - u potpunosti se slažem	39,3	35,3	40,4	42,5	62,2	37,0	39,1	40,9	34,3	41,7	40,1	35,1	40,1
Online nasilje se ne može zaustaviti ignorisanjem - donekle se slažem	32,8	34,0	30,4	34,4	13,3	14,7	12,9	30,3	32,4	39,7	31,1	34,5	33,0

Tabela 1: Stavovi (opcije "donekle se slažem" i "u potpunosti se slažem") ukršteni sa demografskim karakteristikama

III POJAVNI OBLICI ONLINE NASILJA

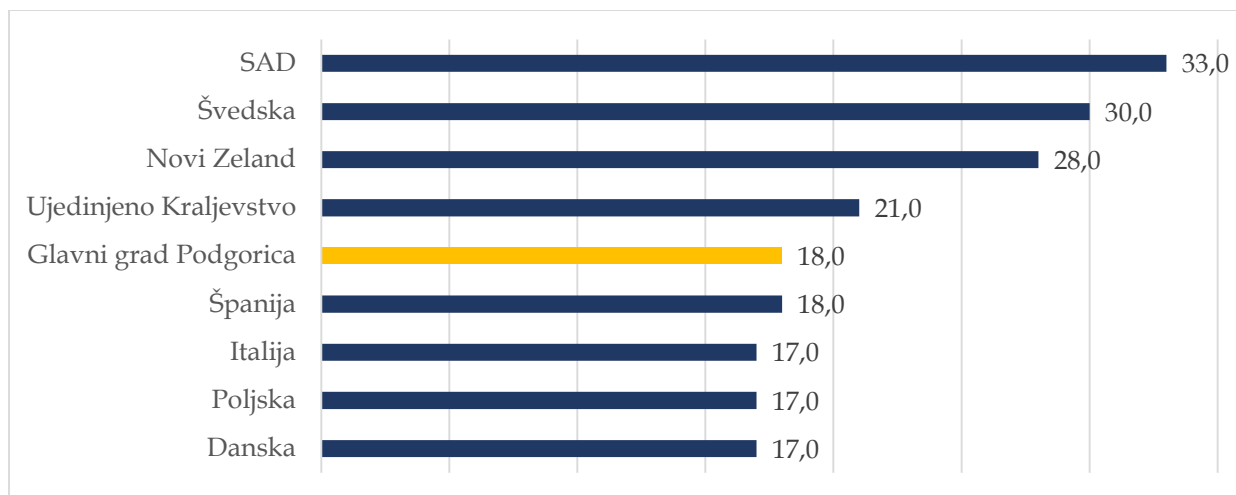
Centralni dio upitnika račva se u tri putanje, u zavisnosti od odgovora ispitanica. Prva putanja namijenjena je ispitanicama koje su same doživjele online nasilje. Druga putanja sadrži pitanja posvećena ispitanicama koje nisu bile žrtve online nasilja, ali žrtvu poznaju, dok na pitanja sadržana u trećoj putanji odgovaraju one ispitanice koje do sada nisu imale iskustva sa online nasiljem, bilo kao direktna žrtva, bilo kao posmatrač.

Ispitanice smo zamolili i da nam kažu da li su one ikada bile žrtve online nasilja. Od ukupnog broja, njih 7,0% tvrdi da su u više navrata bile žrtve online nasilja, dok dodatnih 8,9% tvrdi da su žrtve bile u jednom navratu. Kumulativno, riječ je o 15,9%, tj. svaka šesta ispitanica je priznala da je bila žrtva online nasilja. Vrijedi primijetiti da pored toga još 19,0% ispitanica tvrdi da poznaje žensku osobu (člana porodice, prijateljicu, koleginicu..) koja je iskusila online nasilje. Ove cifre treba uzeti sa rezervom, jer se ne smije iz vida izgubiti činjenica o tzv. „sivoj brojci“ prisutnoj kod svih istraživanja vezanih za violentne teme. Podaci dobijeni na osnovu kvantitativnih istraživanja nalaze se najčešće u sredini - vrijednosti su brojčano mnogo veće od broja kažnjivih djela koja su prijavljena nadležnim organima, ali i manje od realnih brojki. Prijavljivanje policiji aktivnosti koje sprovodi online nasilnik, pa čak i priznanje da je neko bio žrtva ove vrste nasilja je tabu tema u društvima „u kojima online nasilje od strane društva još nije shvaćeno kao ozbiljna prijetnja, niti mu je od strane pravosudnog sistema posvećena pažnja koju zaslužuje“ (Mustaine, 1999). Crna Gora, nažalost, i dalje jeste društvo koje spada u ovu kategoriju.

Grafik 2: Da li ste Vi lično doživjeli neki od vidova online nasilja?

Kako bi riješili gore navedeni problem postojanja „sive brojke“, odlučili smo da napravimo komparativnu analizu sa podacima o prijavljenim nivoima online nasilja iz istraživanja koje je Amnesty International sproveo 2017. godine². Ovim istraživanjem ciljano je ženska populacija starosti 18 do 55 godina iz 8 zemalja. Iako neuobičajena, komparacija rezultata prikupljenih na nivou država i na nivou Podgorice se može izvršiti. Pored činjenice da se radi o gotovo istovjetnim uzorcima i tekstualno istovjetnom pitanju, ne treba zanemariti ni činjenicu da se sa svojih oko 30% ukupne crnogorske populacije, Podgorica može uzeti kao Crna Gora „u malom“. Kada iz našeg uzorka izdvojimo starosnu kohortu 18-55, dobijamo podatke prikazane na grafiku ispod. Primjetno je da su ispitanice u SAD-u, Švedskoj i na Novom Zelandu znatno češće prijavile da su doživjele neki od vidova online nasilja, dok su podaci prikupljeni u Podgorici na nivou ostalih zemalja obuhvaćenih istraživanjem. Vrijedi dodatno istaći da su podaci prikupljeni na nivou Podgorice gotovo istovjetni sa podacima iz Italije i Španije, mediteranskih zemalja kojima je Crna Gora kulturološki i mentalitetski srodna.

Grafik 3: Da li ste Vi lično doživjeli neki od vidova online nasilja? (zbirno opcije „da u jednom navratu“ i „da, u više navrata“, starosna kohorta 18-55 godina)

² Rezultati u Excel formatu dostupni putem linka: https://drive.google.com/file/d/1-gxSWRJsEi-CCO4HG4uqV6NNNoYe_nP2/view

Također, kao i kod jednog od ranijih pitanja, željeli smo podatke da ukrstimo sa demografskim kategorijama kako bi vidjeli koji djelovi populacije su u najvećoj opasnosti od online nasilja. Podaci su prikazani u tabeli ispod. Vidimo da su statistički značajna ukrštanja sa starosnom dobi i nivoom obrazovanja ispitanica, dok to nije slučaj sa tipom naselja u kojem žive i visinom individualnih prihoda. Tako, dok tek 9,5% ispitanica starijih od 55 godina tvrdi da su bile žrtve online nasilja, isto je potvrdila gotovo svaka peta žena starosne dobi od 18 do 34 godine – konkretno, njih 19,9%. Kada starosnu kohortu dodatno suzimo, npr. na potkategoriju ispitanica od 18 do 24 godine starosti, primjetno je da pocenat onih djevojaka koje su potvrdile da su doživjele online nasilje i dalje raste – 21,8% ispitanica ove starosne grupe priznaje da su bile žrtve online nasilja.

Kada je riječ o nivou obrazovanja, 22,2% ispitanica kojima je završena osnovna škola najviši postignuti obrazovni nivo priznaju da su bile žrtve online nasilja, među ženama sa završenom srednjom školom taj broj pada na 13,5%, da bi ponovo zabilježio rast kod fakultetski obrazovanih žena – 18,7% njih tvrdi da su barem jednom bile žrtve online nasilja.

	Ukupno	Starost			Obrazovanje			Živite u:			Visina primanja		
		18-34	35-54	55+	Osnovna škola ili niže	Srednja škola	Fakultet/ magisterij/ doktorat	Gradu	Prigradskom naselju	Selu	Niska	Srednja	Visoka
Da li ste Vi lično doživjeli neki od vidova online nasilja – Da, u više navrata	7,0	8,7	6,7	5,2	17,8	5,9	7,1	6,2	7,8	7,9	5,3	8,2	8,5
Da li ste Vi lično doživjeli neki od vidova online nasilja – Da, u jednom navratu	8,9	11,2	10,4	4,3	4,4	7,6	11,6	8,3	7,4	11,8	7,9	9,8	8,5

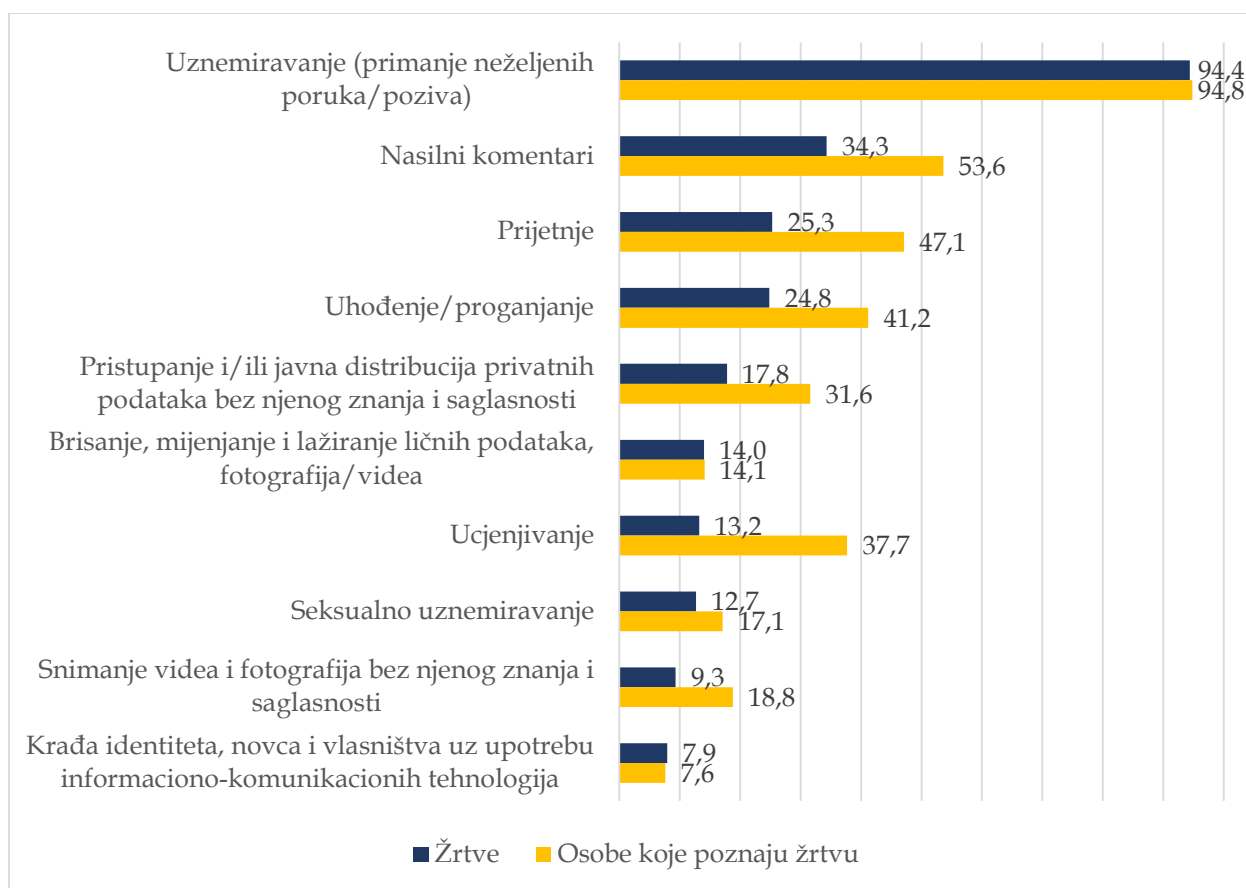
Tabela 2: Pitanje „Da li ste Vi lično doživjeli neki od vidova online nasilja?“ ukršteno sa demografskim karakteristikama

Sljedeće pitanje, vezano za to koje tipove online nasilja su ispitanice doživjele, postavili smo samo onim djevojkama i ženama koje su priznale da su bile žrtve online nasilja. Kao što je već ranije naznačeno, ispitanice koje su navele da nisu pretrpjele online nasilje u posebnoj „putanji“ upitnika pitali smo da li među njihovim poznanicama postoje osobe koje su bile žrtve online nasilnika. Važno je napomenuti da su u obje putanje pitanja istovjetna, tj. i od osoba koje poznaju žrtve smo pokušali saznati što više informacija o situaciji u kojoj su se njihove poznanice našle i o tome kako su se sa njom izborile. U cilju postizanja što veće preglednosti i izbjegavanja repetitivnosti predstavljenih podataka, informacije dobijene od žrtava online nasilja lično i tvrdnje osoba koje poznaju žrtve predstavljamo na istom grafiku, ukoliko razlike u podacima budu značajnije. Naravno, treba voditi računa o tome da podaci dobijeni od ispitanica koje poznaju osobu koja je doživjela neki vid online nasilja predstavljaju samo percepciju date ispitanice, a ne i realno stanje. Iako te percepcije u pojedinim slučajevima mogu biti indikativne, treba ih uzeti sa rezervom.

Pitanje predstavljeno na grafiku ispod je tzv. *multiple choice* pitanje, tj. pitanje sa više mogućih odgovora. Stoga, ne treba da čudi što zbir svih odgovora na ovo pitanje prelazi 100,0%. Od 15,9% ispitanica koje su dale potvrđan odgovor na pitanje da li su doživjele online nasilje, najveći broj

je doživio uznemiravanje putem neželjenih poruka i poziva. Gotovo sve ispitanice, tačnije 94,4% njih su potvrdile da su bile žrtve ovog vida aktivnosti. Relativno česti su i nasilni komentari na koje se požalila trećina ispitanica koje su doživjele online nasilje, dok je svaka četvrta doživjela prijetnje, te uhođenje i proganjanje. Najmanje učestali vidovi nasilja ostvareni putem društvenih mreža i ostalih komunikacionih sredstava su snimanje videa i fotografija bez saglasnosti osobe koja se na njima nalazi, te krađa identiteta, novca i vlasništva uz upotrebu informacionih tehnologija. Pokušaj ukrštanja ovog pitanja sa demografskim karakteristikama nije uspio – prosto, ne postoje statistički značajne pravilnosti u primjeni pojedinog vida nasilja s obzirom na demografske karakteristike ispitanica.

Kada uporedimo stavove žrtava i osoba koje žrtvu poznaju, jasno primjećujemo da je druga grupa na osnovu informacija koje posjeduje češćim ocijenila sve vidove nasilja – razlike se kreću od minimalnih kod npr. uznemiravanja, do veoma velikih kod npr. ucjena i prijetnji.

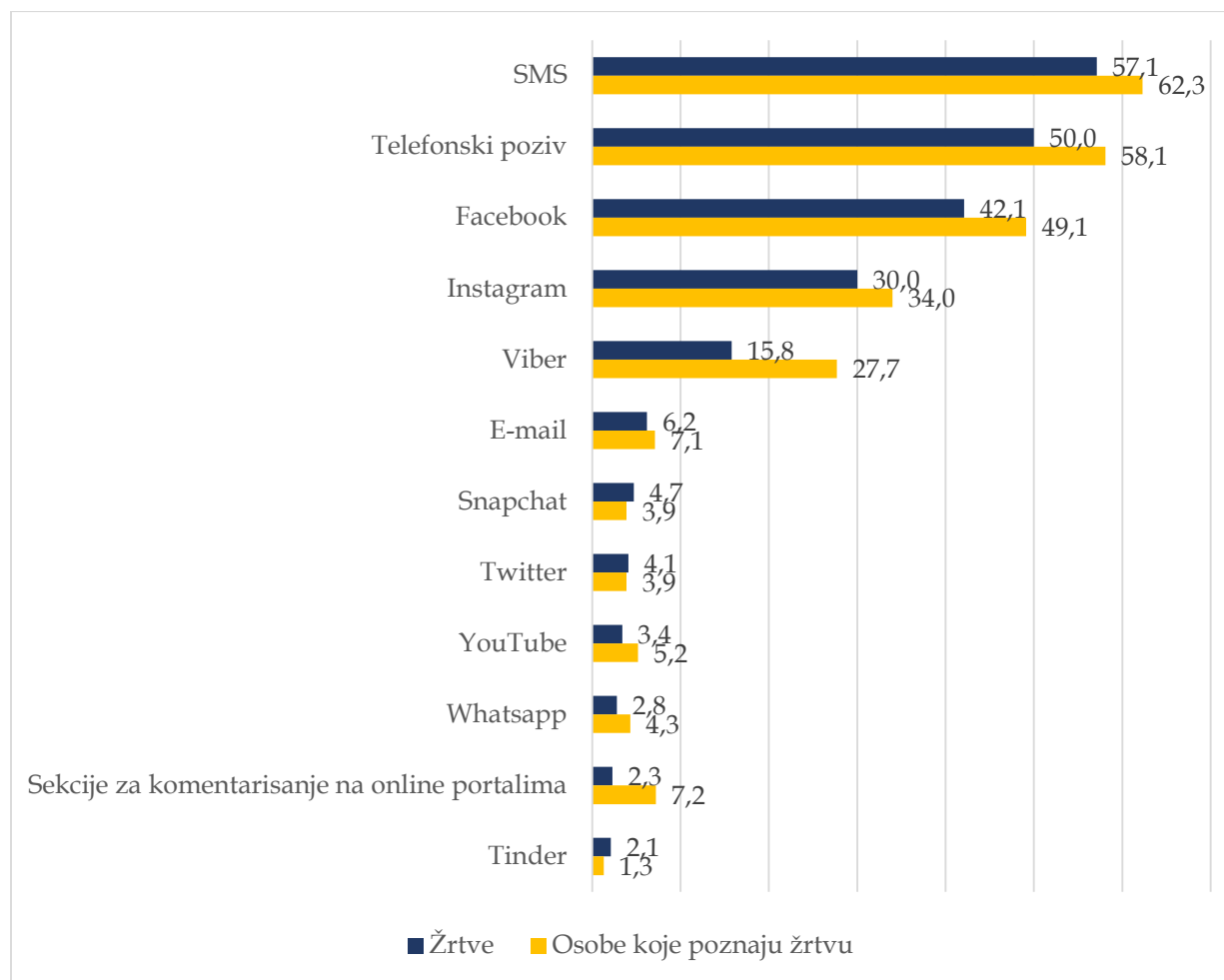

Grafik 4: Koji od navedenih vidova nasilja ostvarenih putem društvenih mreža ili komunikacionih sredstava ste doživjeli/je data osoba doživjela? (moguće više odgovora)

Nadalje, naredno pitanje se odnosilo na komunikaciono sredstvo putem kojeg je online nasilje ostvareno. I ovdje je bilo moguće da jedna ispitanica da više odgovora, jer se online nasilje najčešće i ne sprovodi putem jednog sredstva komunikacije, već vrlo često kroz kombinaciju većeg broja komunikacionih sredstava. Ispitanice tvrde da su najčešće uznemiravane putem SMS poruka – 57,1% onih koje su uznemiravane na ovaj način, tvrde da se nasilnik služio SMS-ovima. Nadalje, svaka druga je uznemiravana telefonskim pozivima, dok se na trećem mjestu nalazi

Facebook. Najmanji nivoi nasilja zabilježeni su putem aplikacija kao što su Tinder, Whatsapp i Twitter, što i ne treba da čudi jer se ove aplikacije u Crnoj Gori koriste znatno rjeđe od onih koje se kotiraju pri vrhu liste.

Odgovori ispitanica koje poznaju žrtve nasilja kompatibilni su sa podacima dobijenim od samih žrtava. SMS servisi i telefonski pozivi su primarna sredstva putem kojih se sprovodi online nasilje, a zatim slijede društvene mreže i aplikacije poput Facebooka, Instagrama i Vibera.

Grafik 5: Koja sredstva komunikacije ili aplikacije su korištene u tom/tim slučajevima online ili nasilja koje se odvijaju posredstvom komunikacionih tehnologija? (moguće više odgovora)

Odgovore na prethodno pitanje ukrstili smo sa demografijom, te dobili interesantne podatke. U analizu su uključena samo ona komunikaciona sredstva i aplikacije za koje je više od 10 ispitanica potvrdilo da su korišćene za nasilno ponašanje prema njima. Najveće razlike u korišćenju pojedinih komunikacionih sredstava primjetne su s obzirom na starost ispitanica. Nasilje putem SMS poruka ili telefonskih poziva je rjeđe primjenjivano u odnosu na mlađe ispitanice. Ipak ni ove razlike nisu statistički značajne. U pogledu starosti ispitanica, jedino je statistički značajna razlika primijećena u pogledu Facebook-a i Instagrama – ove dvije aplikacije se dominantno koriste za nasilje nad mlađim ispitanicama. Tako, čak 60% ispitanica mlađih od 35 godina koje su doživjele online nasilje napadnuto je putem Facebooka, dok tek svaka četvrta žena starija od 55

godina tvrdi da je nasilje doživjela putem ove aplikacije. Slična situacija je i sa Instagramom – među ženama do 35 godina starosti u 44,4% slučajeva korišćena je ova aplikacija za sprovođenje nasilja, dok se u slučaju ispitanica starijih od 55 godina instagram koristio tek u 11,8% slučajeva.

	Ukupno	Starost			Obrazovanje			Živite u:			Visina primanja		
		18-34	35-54	55+	Osnovna škola ili niže	Srednja škola	Fakultet/ magisterij/ doktorat	Gradu	Prigradskom naselju	Selu	Niska	Srednja	Visoka
SMS	57,1	50,0	63,4	61,1	36,4	58,5	61,0	53,2	71,4	48,3	50,0	53,1	69,4
Telefonski poziv	50,0	40,0	56,1	61,1	45,5	47,2	54,8	48,9	48,1	53,3	48,5	56,3	50,0
Facebook	42,1	60,0	29,3	23,5	27,3	26,9	64,3	51,1	40,7	30,0	36,4	40,6	50,0
Instagram	30,0	44,4	22,0	11,8	0,0	34,0	31,7	38,3	33,3	16,7	18,2	31,3	36,1
Viber	15,8	20,0	17,1	0,0	10,0	17,3	14,3	12,8	30,8	6,7	12,1	25,0	11,1

Tabela 3: Pitanje „Koja sredstva komunikacije ili aplikacije su korištene u tom/tim slučajevima online ili nasilja koje se odvija posredstvom komunikacionih tehnologija?“ ukršteno sa demografskim karakteristikama

Nakon što smo ispitali koje su sve vidove online nasilja ispitanice pretrpjele, te putem kojih servisa i aplikacija su napadane, osvrnuli smo se i na to kakve je posljedice napad na njih ostavio. I ovdje je riječ o jednom od serije pitanja sa mogućih više odgovora. Ispitanice su se najviše žalile da se nakon napada nisu mogle koncentrisati na svakodnevne poslove - više od polovine njih je patilo od ove boljke. Više od jedne trećine njih je patilo od promjene raspoloženja, a svaka treća se borila sa napadima panike, anksioznosti i stresa. Istovremeno, oko petine žrtava online nasilja je doživjelo osjećaj straha u trenucima kada su razmišljale o korišćenju interneta i društvenih mreža, te u momentima kada i primile mail ili dobile notifikaciju sa društvenih mreža. Ukrštajući dolje navedene podatke sa demografskim kategorijama ne dobijamo statistički značajne razlike. Jedina diferencijacija postoji kod starosti ispitanica – primjetno je da mlađe u nešto većoj mjeri doživljavaju sve vrste navednih poremećaja, ali ni ovdje te razlike nisu satistički značajne.

IV REAKCIJE NA ONLINE NASILJE

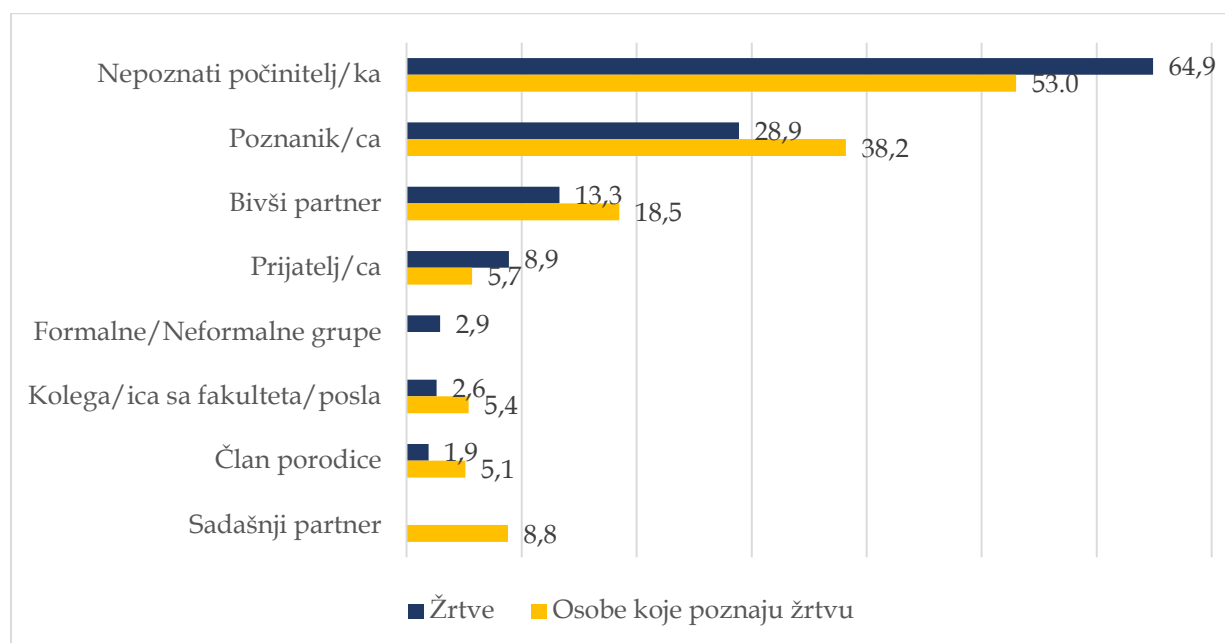

Grafik 6: Koje posljedice je online nasilje prouzrokovalo po Vas/? (moguće više odgovora)

Jedno od objašnjenja masovne proliferacije online nasilja dato je i kroz teoriju igara, primarno kreiranu za potrebe ekonomskih nauka. Po toj teoriji svaki pojedinac u društvu, tj. "igrač", je racionalno biće te svoju poziciju prosuđuje na osnovu njemu dostupnih informacija i pokušava odabrati najbolji način za maksimalizaciju dobitka, o kojoj god sferi međuljudskih odnosa da je riječ. Tako, počinitelj svjesno bira da počini ovakav vid krivičnog djela, a ne neki od tradicionalnih oblika nasilja vjerujući da mu anonimnost na internetu pruža zaštitu od razotkrivanja (Pittaro, 2007). Ovakav zaključak je direktno potvrđen nalazima istraživanja, jer u gotovo 2/3 slučajeva ispitanice nisu uspjele otkriti identitet počinitelja. U gotovo 40% slučajeva počinitelj je bio poznanik/ca, a svaka sedma ispitanica je priznala da je riječ o bivšem partneru. (Ne)formalne gupe su počinitelji bile tek u nepunih 3% slučajeva, a dvije ispitanice su navele o kojim se grupama radi - u prvom slučaju zabrinjava činjenica da je riječ o Facebook grupi nastavnika, dok se u drugom slučaju govori o odjeljenju u osnovnoj školi.

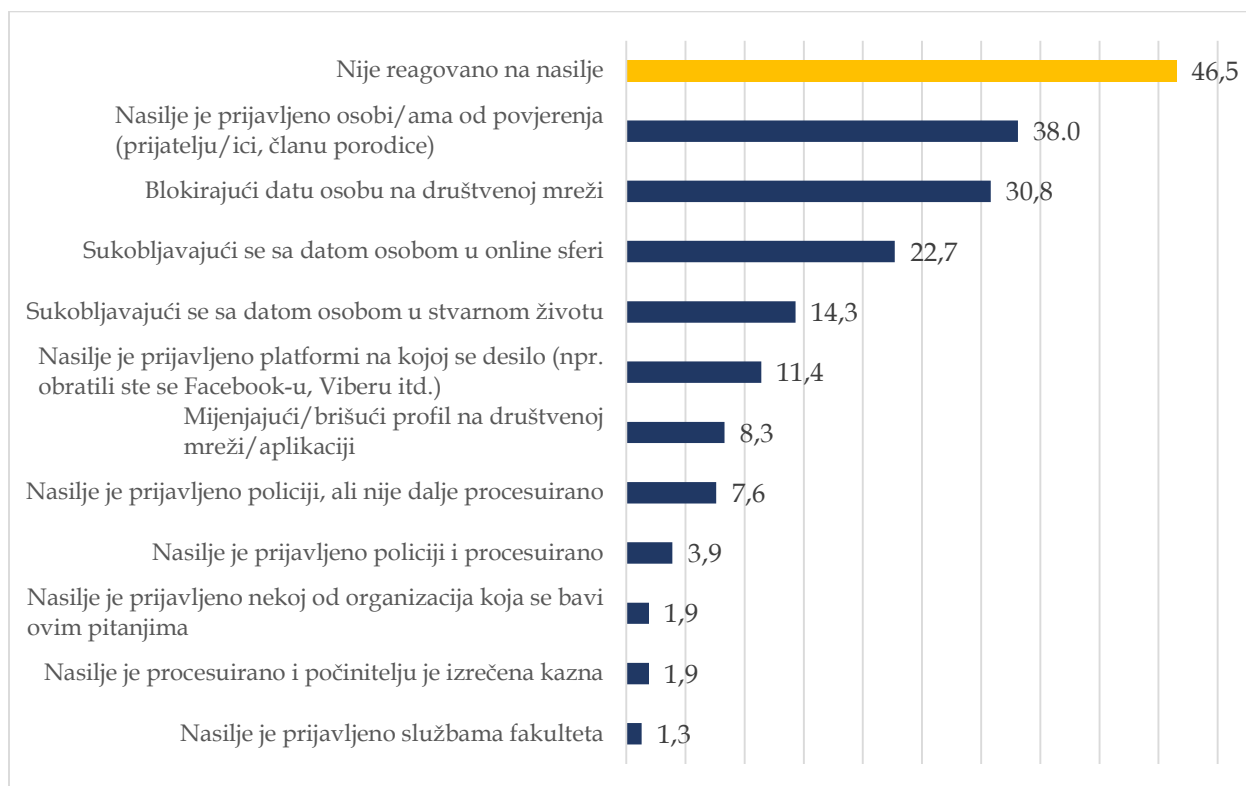
Statistički značajne razlike među ispitanicama s obzirom na njihove demografske karakteristike ne postoje - tj. godine, nivo obrazovanja i ostale karakteristike nisu povezane sa činjenicom ko će biti počinitelj online nasilja.

Kod ovog pitanja podaci koje smo dobili od ispitanica koje poznaju žrtvu su nešto interesantniji nego ranije. Profil počinioca je više ličan - ne radi se toliko često o nepoznatim počiniocima, već ovdje ulogu nasilnika u većoj mjeri preuzimaju poznanici i bivši partneri. Interesantno je da čak 8,8% ispitanica navodi da poznaje ženu čiji je sadašnji partner istovremeno i osoba koja vrši online nasilje nad njom. Postotak sam po sebi ne bi bio diskutabilan u većoj mjeri da smo sličan broj dobili i od samih žrtava online nasilja. Ipak, od preko 100 ispitanica koje su priznale da su žrtve online nasilja, niti jedna nije izjavila da je njen sadašnji partner počinitelj. Možda je upravo i ova činjenica jedan od dokaza o postojanju "sive brojke" – hipotetički, vrlo je moguće da će ispitanica prećutati da njen sadašnji partner vrši nasilje nad njom budući da bi ta tema bila tabu, ali da će bez problema govoriti o svom slučaju kao o slučaju prijateljice/koleginice X.

Grafik 7: Ko je bio počinitelj online nasilja u datoj situaciji? (moguće više odgovora)

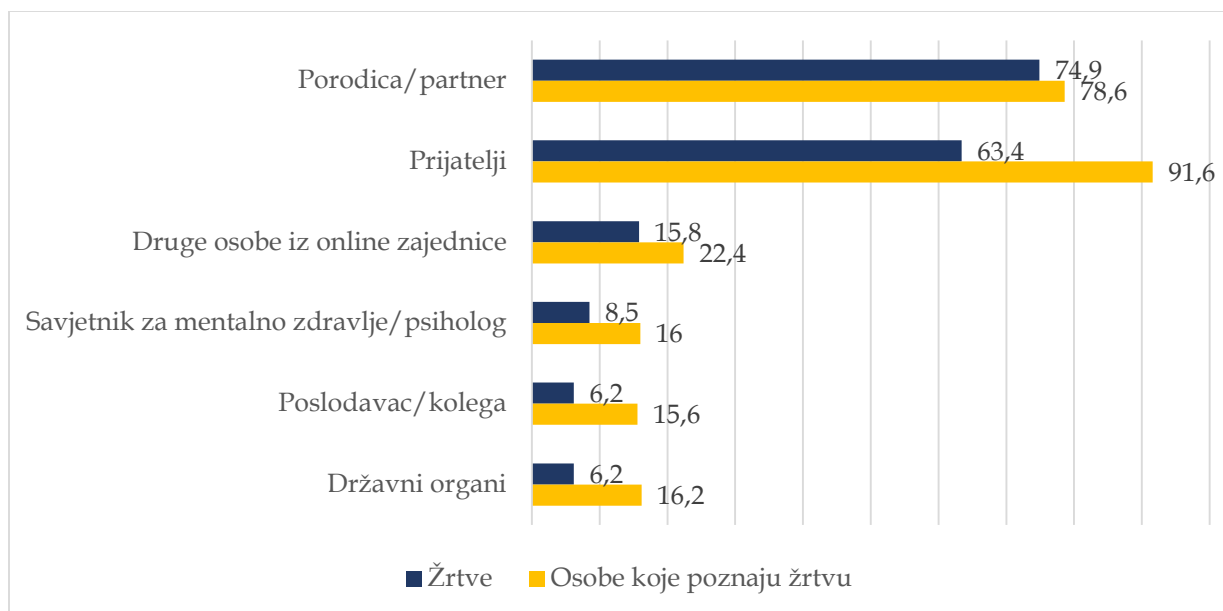
Pri kraju ove sekcije upitnika, ispitanice smo upitali kako su regovale na nasilje. Poražavajuće zvuči činjenica da u gotovo 50,0% slučajeva ispitanice uopšte nisu reagovale na nasilje, što je za počnioca najvjerojatnije predstavljalo samo podstrek da i dalje sprovodi svoje aktivnosti. U nešto više od trećine slučajeva nasilje je prijavljeno bliskoj osobi u koju ispitanice imaju povjerenje – riječ je najčešće o članu porodice ili prijatelju/ci. U 30,8% situacija ispitanice su reagovale blokirajući datu osobu na društvenoj mreži, dok se jedna petina odvažila da sa počiniocem uđe u sukob u online sferi. Jedna od osam ispitanica je reagovala krajnje defanzivno, povlačeći se i mijenjajući ili brišući svoj profil na društvenoj mreži ili aplikaciji. Interesantno je da su na začelju liste aktivnosti vezane za prijavu nasilja onim institucijama kojima bi se trebalo primarno obratiti. Samo u 7,6% slučajeva je nasilje prijavljeno policiji, procesuirano je tek u 3,9% slučajeva a kazna je počinitelju izrečena samo u dva slučaja, što iznosi 1,9% našeg uzorka. I ovaj podatak je dokaz da ne postoji dovoljan nivo percepcije ozbiljnosti online nasilja kod pripadnika nadležnih institucija, što za rezultat ima činjenicu da ni žrtve nemaju povjerenje u institucije, te ne teže da se u slučaju nasilja jave njima, već da problem riješe na drugi način – najčešće pasivno ne reagujući i čekajući da nasilje prestane samo od sebe.

Grafik 8: Kako ste reagovali na online nasilje? (moguće više odgovora)

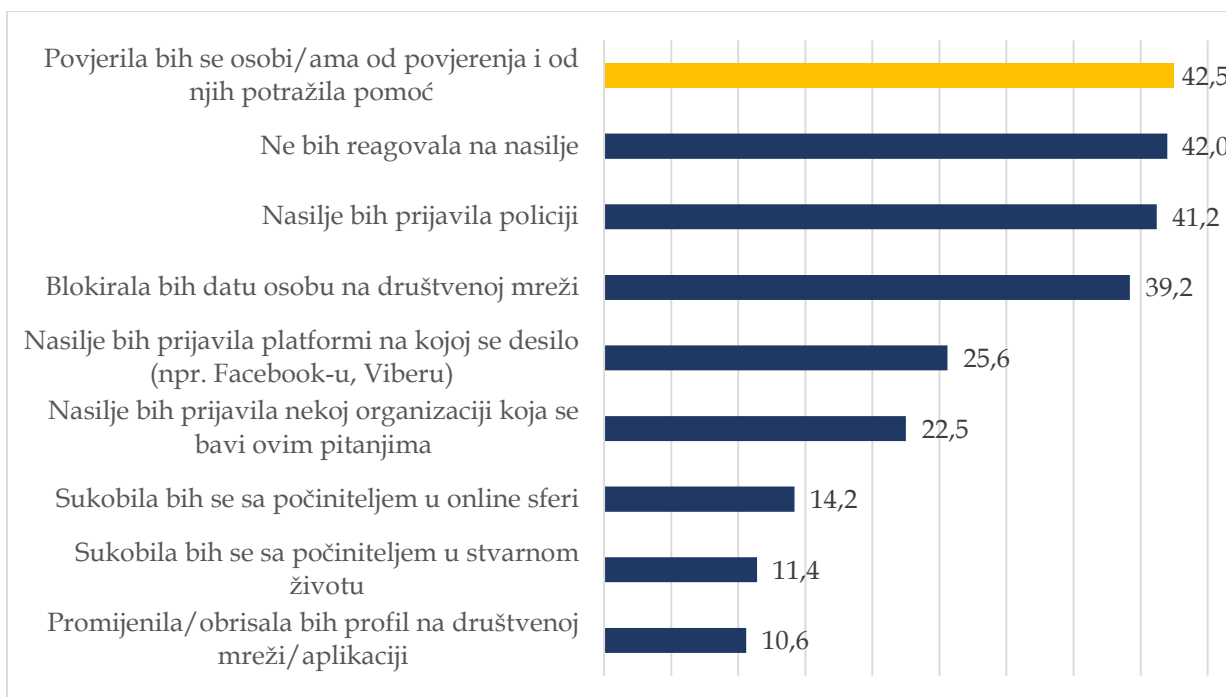
Ispitanice koje su nasilje prijavile nekoj od organizacija koje se bave ovim pitanjima upitali smo o kojim je organizacijama riječ. U dva slučaja navedena je NVO Sigurna ženska kuća, dok su u jednom slučaju ispitanice navele da su se obratile policiji, socijalnom radniku i školi koju su pohađale. Isto pitanje je postavljeno i ispitanicama koje poznaju osobu koja je doživjela online nasilje – one su u pet slučajeva istakle Upravu policije kao instituciju kojoj se žrtva obratila, u tri slučaja naveden je pozitivan primjer djelovanja NVO Sigurna ženska kuća, dok su se u dva slučaja žrtve obratile centrima za socijalni rad.

Pretposljednje pitanje iz ove sekcije posvećeno je onim osobama bez čije pomoći bi žrtve online nasilja znatno teže izašle na kraj sa svojim problemom – riječ je o osobama koje su im pružile podršku. U najvećem broju slučajeva, žrtve su se oslonile na porodicu ili partnera – gotovo $\frac{3}{4}$ ispitanica je dalo ovaj odgovor. Svaka treća je podršku našla i u prijateljima, dok je svaka šesta na solidarnost naišla u pripadnicima online zajednice. Kada je riječ o ispitanicama koje poznaju žrtvu, ističe se podrška prijatelja koju one posebno naglašavaju, te joj daju prednost čak i u odnosu na porodicu i partnera.

Grafik 9: Ko Vam je/datoj osobi pružio podršku? (moguće više odgovora)

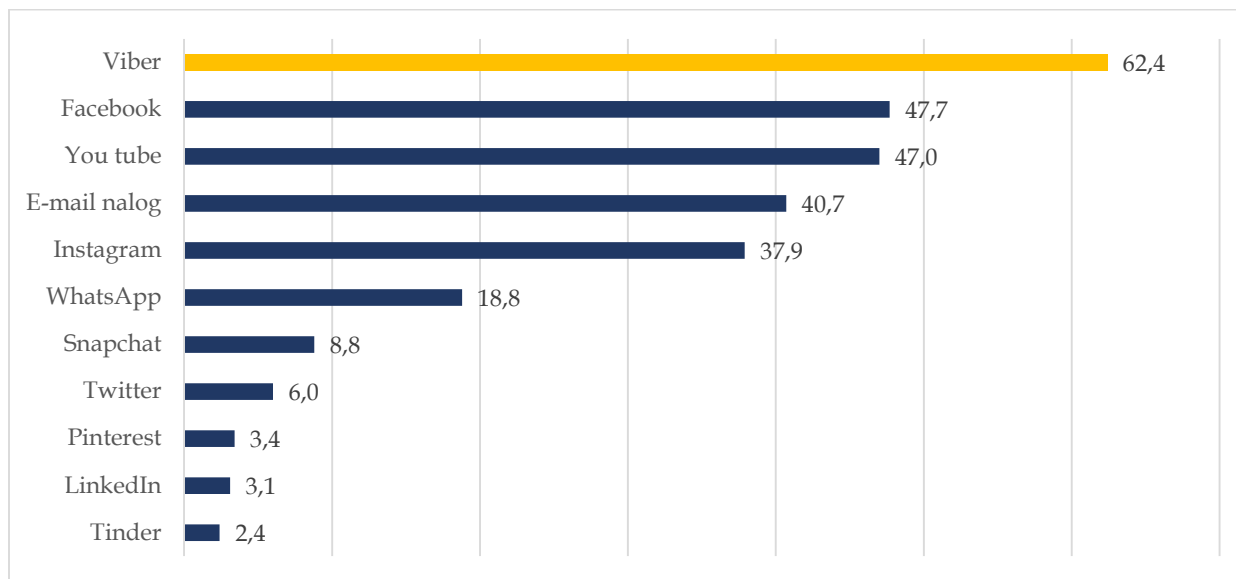
Na kraju, poglavlje zatvaramo pitanjem koje je bilo namijenjeno samo ispitanicama koje nisu imale kontakt sa online nasiljem, ni kao žrtva ni kao osoba bliska žrtvi. Njih smo pitale kako bi postupile u hipotetičkoj situaciji u kojoj bi doživjele online nasilje. Na vrhu liste se nalaze dva odgovora koja su inače i odabrale ispitanice koje su doživjele online nasilje – 42,5% ispitanica koje do sada nisu imale kontakt sa ovom pojavom bi pomoć potražilo kod bliskih osoba, dok njih 40,0% ne bi reagovalo na nasilje, što znači da i u ovoj grupi postoji veliki broj ispitanica koje bi u slučaju online nasilja pasivno prihvatile isto. Ipak, treba primietiti činjenicu da bi se čak 41,2% ispitanica obratilo i policiji za pomoć. Kada podatke ukrstimo sa demografskim karakteristikama ispitanica, interesantan material dobijamo samo u pogledu godina i nivoa obrazovanja. Naime, kod starijih i manje obrazovanih ispitanica se češće javljaju odgovori vezani za usredsređivanje na policiju ili pomoć bliske osobe, dok su mlađe i obrazovanije ispitanice više okrenute ka tehničkim rješenjima koja mogu primijeniti, npr. blokiranju date osobe na društvenoj mreži ili prijavi nasilja administrator aplikacije.

Grafik 10: Kako biste Vi odreagovali ukoliko bi vam se desila situacija online nasilja? (moguće više odgovora)

V INFORMISANOST O ONLINE NASILJU

Kako bi informisali ciljnu grupu o opasnostima koje prate online nasilje, htjeli smo da saznamo koliko su ispitanice informisane o online nasilju, da li smatraju da su u riziku od ove pojave i na koji način bi željele da dobiju više informacija o njenoj prevenciji. Stoga, analizu ćemo zapravo početi od mapiranja društvenih mreža i aplikacija koje koriste. Najčešće korišćena aplikacija od strane ispitanica je Viber – njima se redovno služi 62,4% svih ispitanica. Slijede Facebook, YouTube i e-mail nalozi.

Grafik 11: Koje od sljedećih društvenih mreža/aplikacija koristite? - opcija "Imam nalog i redovno ga koristim"

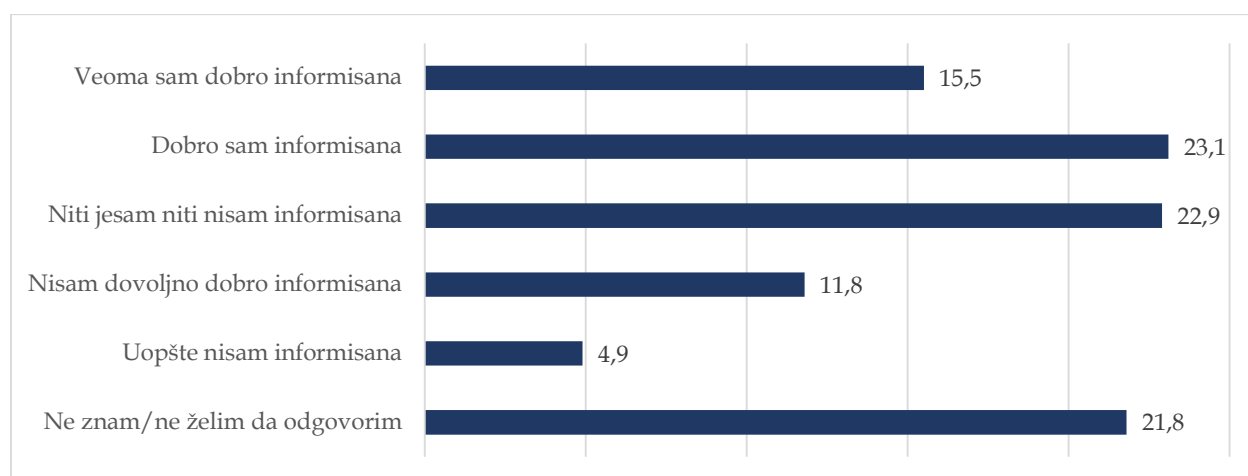
Naravno, ovdje je riječ samo o prosječnim vrijednostima. Kada podatke ukrstimo sa demografijom ispitanica, javljaju se drastične razlike. Tako npr. 72.6% ispitanica do 35 godina koristi Viber, dok je taj broj u populaciji starijoj od 55 godina tek 42,3%. Podaci za osam najčešće korišćenih aplikacija nalaze se u tabeli ispod. Kao i u predašnjem dijelu izvještaja, statistički značajna ukrštanja označena su plavom bojom.

	Ukupno	Starost			Obrazovanje			Visina primanja		
		18-34	35-54	55+	Osnovna škola ili niže	Srednja škola	Fakultet/ magisterij/ doktorat	Niska	Srednja	Visoka
Viber	62,4	72,6	70,2	42,3	34,1	62,5	68,3	57,4	69,7	61,6
Facebook	47,7	61,3	57,6	20,5	26,1	45,1	57,0	35,4	56,0	56,3
You tube	47,0	62,5	53,2	21,0	26,7	46,2	52,6	44,1	50,0	49,0
E-mail nalog	40,7	54,2	44,6	20,5	22,2	32,4	59,7	28,7	43,4	54,7
Instagram	37,9	65,5	34,8	9,9	14,3	35,7	46,2	28,9	43,7	43,2

WhatsApp	18,8	27,0	22,3	5,4	9,1	17,0	24,1	15,3	19,2	23,0
Snapchat	8,8	21,9	3,1	0,0	2,2	8,3	10,4	11,2	9,5	5,6
Twitter	6,0	11,4	4,8	1,0	0,0	4,1	10,9	4,6	8,5	6,1

Tabela 4: Pitanje "Koje od sljedećih društvenih mreža/aplikacija koristite?" - opcija "Imam nalog i redovno ga koristim" ukršteno sa demografskim karakteristikama

Sljedeće pitanje posvećeno je percepciji informisanosti o tome šta žene mogu uraditi ukoliko postanu žrtve nasilja. Ukupno 38,6% ispitanica za sebe tvrdi da je informisano o ovoj temi – od toga 15,5% je veoma dobro, a dodatnih 23,1% dobro informisano. Ipak, značajno je primijetiti da je veliki broj onih koji ne mogu da odrede svoj nivo znanja o datoj temi – petina ispitanica tvrdi da niti jeste niti nije informisana, do gotovo istovjetan broj njih ne umije da da odgovor na ovo pitanje.

Grafik 12: Mnoge žene osjećaju da nisu dovoljno informisane o tome šta mogu uraditi ukoliko postanu žrtve online nasilja. Bez obzira na to da li ste ili niste bili žrtva online nasilja, smatrate li za sebe...

Nadalje, pokušali smo da dođemo do odgovora na koji način su se ispitanice informisale o ovoj temi. Pitanje je bilo otvorenog karaktera, te u prilogu dajemo rekodirane odgovore sagovornica uz broj ponavljanja:

- TV - 128
- Internet - 120
- Mediji - 118
- Iskustva drugih ljudi - 32
- Društvene mreže - 29
- Obrazovne institucije - 24
- Portali - 22
- Radionice/seminari/prezentacije - 15
- Porodica - 10
- Edukacije - 6
- NVO sektor - 5
- Institucije koje se bave ovim pitanjima - 5
- Na poslu - 5

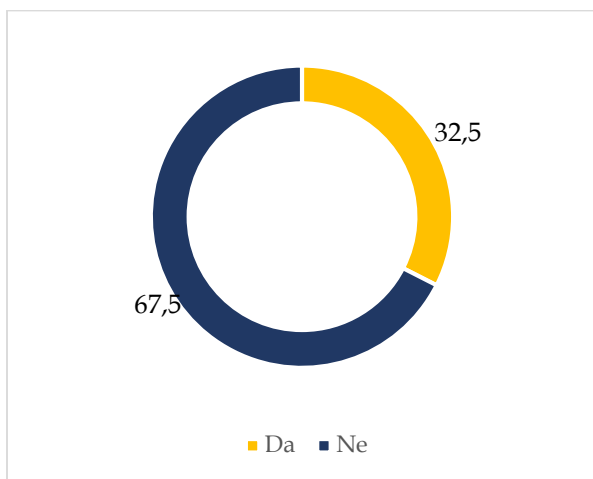
- NVO Sigurna ženska kuća - 3

Budući da je dio ispitanica priznao da je informisan, zamolili smo ih kroz još jedno pitanje da pojasne koji se načini zaštite njima čine najefikasnijim. Prijava online nasilja nadležnim organima je najčešći vid zaštite koji preporučuju ispitanice – pomenulo je 67 ispitanica. Slijede kontinuirana edukacija i zaštita podataka koji se objavljuju na internetu. Cijela lista nalazi se u prilogu:

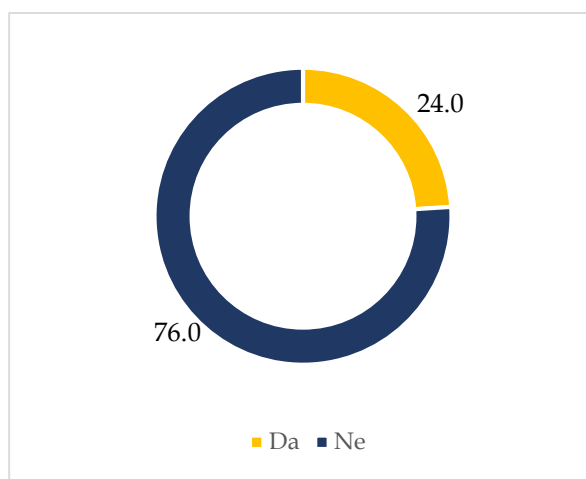
- Prijava nadležnim organima - 67
- Edukacija i informisanje - 62
- Zaštita podataka - 59
- Blokiranje i prijava na društvenim mrežama - 53
- Ne odgovarati na nepoznate pozive i poruke - 37
- Zaključavanje profila - 35
- Manje korišćenje društvenih mreža - 32
- Pažljivi odabir prijatelja na društvenim mrežama/ne prihvatati nepoznate ljude - 29
- Pažljivo korišćenje društvenih mreža - 25
- Ne eksponirati se previše na društvenim mrežama/ne izbacivati provokativne fotografije - 24
- Ne koristiti društvene mreže - 21
- Uključenost institucija po ovom pitanju - 19
- Nadzor roditelja za maloljetnu djecu - 18
- Strožije kazne za počinioce online nasilja - 18
- Komunikacija samo sa poznatim ljudima - 10
- Ne postoji način zaštite - 8
- Manje provocirati sa fotografijama - 2

Sa ispitanicama smo razgovarali i o tome da li smatraju da su izložene riziku od online nasilja, te da li u sredstvima informisanja ima dovoljno informacija o načinima zaštite od online nasilja.

Na prvo pitanje je nešto manje od jedne trećine ispitanica odgovorilo pozitivno. Istovremeno, saglasnost sa stavom da u sredstvima informisanja ima dovoljno informacija o načinima zaštite od online nasilja dobila je još slabiju podršku – tek četvrtina ispitanica je saglasna sa ovim stavom.

Grafik 13: Da li smatrate da ste izloženi riziku od online nasilja?

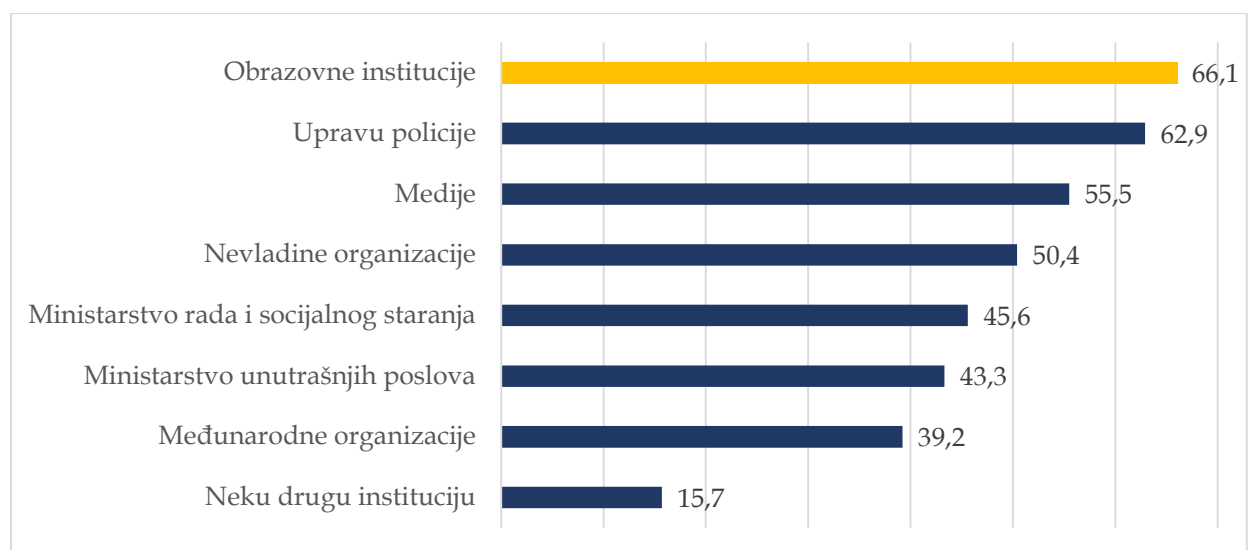

Grafik 14: Da li u sredstvima informisanja ima dovoljno informacija o načinima zaštite od online nasilja?

Kao i kod prethodnih pitanja, pokušaćemo da mapiramo one demografske potkategorije koje se izdvajaju u odnosu na ostale. U tabeli koja se nalazi ispod vidimo da žene koje su mlađe, obrazovanije, sa većim primanjima i koje stanuju u urbanim djelovima Glavnog grada sebe smatraju izloženijim riziku od online nasilja. Istovremeno, isti tip ispitanica je manje zadovoljan količinom informacija o načinima zaštite od online nasilja, tj. U manjoj mjeri se slaže sa stavom da je količina informacija u medijima dovoljna.

	Ukupno	Starost			Obrazovanje			Živite u:			Visina primanja		
		18-34	35-54	55+	Osnovna škola ili niže	Srednja škola	Fakultet/ magisterij/ doktorat	Gradu	Prigradskom naselju	Selu	Niska	Srednja	Visoka
Da li smatrate da ste izloženi riziku od online nasilja? - Da	32,5	45,2	29,8	21,1	17,8	30,2	39,9	37,0	29,2	25,8	26,3	37,0	35,2
Da li u sredstvima informisanja ima dovoljno informacija o načinima zaštite od online nasilja? - Da	24,0	19,4	24,7	28,2	41,9	24,1	20,4	26,5	17,9	26,5	29,0	20,3	20,9

Budući da ispitanice smatraju da ne postoji dovoljno informacija kada je data tema u pitanju, pokušali smo da saznamo koje bi institucije, po njihovom mišljenju, trebale biti najodgovornije za informisanje o ovoj temi. Po njihovom mišljenju, najveću odgovornost imaju obrazovne institucije – ovaj odgovor odabrale su 2/3 ispitanica. Slijede Uprava policije koju odgovornim smatra 62,9% učesnica istraživanja, te mediji čiju odgovornost potencira 55,5% ispitanica.

Grafik 15: Koje institucije vidite kao odgovorne za informisanje djevojaka i žena o ovoj temi? (moguće više odgovora)

VI GLAVNI NALAZI

Glavni nalazi istraživanja su sljedeći:

- ispitanice su tačno navele aktivnosti koje se mogu podvesti pod online nasilje. Najčešće su spominjani uznemiravanje, ucjenjivanje i uvrede preko društvenih mreža. Ovakvo ponašanje navele su 204 ispitanice,

- sa stavom da je online nasilje nad ženama i djevojkama u današnje vrijeme učestala pojava saglasno je 79,6% ispitanica. Nadalje, 79,5% tvrdi da online nasilje ima iste posljedice kao i bilo koji drugi vid nasilja, dok njih 78,8% dijeli stav da su na teritoriji Podgorice djevojke i žene izložene online nasilju,

- kumulativno, 15,9% ispitanica, tj. svaka šesta je priznala da je bila žrtva online nasilja. Vrijedi primijetiti da pored toga još 19,0% ispitanica tvrdi da poznaje žensku osobu (člana porodice, prijateljicu, koleginicu...) koja je iskusila online nasilje,

- od ukupnog broja ispitanica koje su doživjele online nasilje 94,4% njih su doživjele uznemiravanje putem poruka i poziva. Svaka treća ispitanica se požalila na nasilne komentare, dok je svaka četvrta doživjela prijetnje, te uhođenje i proganjanje,

- kada su u pitanju komunikaciona sredstva putem kojih je online nasilje ostvareno, 57,1% ispitanica tvrdi da su najčešće uznemiravane putem SMS poruka, svaka druga se požalila na uznemiravanje putem telefonskih poziva dok se na trećem mjestu nalazi društvena mreža Facebook,

- kao najčešće posledice koje je online nasilje ostavilo na ispitanice više od polovine njih se žalilo da se nisu mogle skoncentrisati na svakodnevne poslove, jedna trećina njih je doživjela značajne promjene raspoloženja, dok je svaka treća ispitanica patila od napada panike, anksioznosti i stresa,

- 64,9% ispitanica tvrdi da ne poznaje počinitelja nasilja, dok 28,9% njih navodi da je u pitanju poznanik. Nijedna ispitanica nije navela sadašnjeg partnera kao počinitelja nasilja, dok 8,8% ispitanica navodi da poznaje ženu čiji je sadašnji partner osoba koja vrši online nasilje nad njom,

- u gotovo 50,0% slučajeva ispitanice nisu reagovala na nasilje, u više od trećine slučajeva nasilje je prijavljeno osobama od povjerenja (prijateljima, članovima porodice), dok su u 30,8% slučajeva ispitanice reagovala blokirajući datu osobu na društvenoj mreži. Samo 7,6% ispitanica je nasilje prijavilo policiji, procesuirano je 3,9% slučajeva, a samo u dva slučaja je izrečena kazna izvršitelju nasilja,

- kada su u pitanju organizacije kojima su ispitanice prijavile nasilje u dva slučaja je navedena NVO Sigurna ženska kuća, dok su u po jednom slučaju navele da su se obratile policiji, školi i socijalnom radniku. Ispitanice koje poznaju osobu koja je doživjela online nasilje navele su da je žrtva u pet slučajeva nasilje prijavila Upravi policije, dok su u tri slučaja navele NVO Sigurnu žensku kuću,

- 42,5% ispitanica koje nisu doživjele online nasilje je istaklo da bi pomoć potražile kod bliskih osoba, dok 40,0% njih ne bi reagovalo na online nasilje. Čak 41,2% sagovornica bi nasilje prijavilo policiji,
- 38,6% ispitanica tvrdi da je informisano o online nasilju, petina ispitanica tvrdi da niti jesu niti nisu informisane, dok 21,8% njih ne zna ili ne želi da odgovori,
- kao najefikasniji vid zaštite od online nasilja, 67 ispitanica navodi prijavu nasilja nadležnim organima. Slijede edukacija i informisanje o ovoj temi, te zaštita podataka koji se objavljuju na internetu i društvenim mrežama,
- gotovo jedna trećina ispitanica su navele da su izložene riziku od nasilja, dok tek četvrtina njih smatra da u sredstvima informisanja ima dovoljno informacija o načinima zaštite od online nasilja,
- najveću odgovornost za informisanost o online nasilju ispitanice su pripisale obrazovnim institucijama (ukupno dvije trećine ispitanica). 62,9% njih je navelo upravu policije, dok je 55,5% ispitanica istaklo medije kao odgovorne za informisanje o ovoj temi.

BIBLIOGRAFIJA

- Barak, A. (2005). Sexual Harassment on the Internet. *Social Science Computer Review*, 77-92.
- European Institute for Gender Equality. (2017). *Cyber violence against women and girls*. European Institute for Gender Equality. Retrieved from file:///C:/Users/PC/Downloads/cyber_violence_against_women_and_girls.pdf
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2015). *Violence against women: an EU-wide survey*. Luxembourg: European Union Agency for Fundamental Rights.
- Mustaine, E. E. (1999). A routine activity theory explanation for women's stalking victimizations. *Violence Against Women*, 43-62.
- OSCE. (2019). *OSCE-led survey on violence against women: Main report*. OSCE.
- Pinker, S. (2011). *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined*. Viking Books.
- Pittaro, M. (2007). Cyber stalking: An Analysis of Online Harassment and Intimidation. *International Journal of Cyber Criminology*, 180-197.
- WMC *Speech Project*. (n.d.). Retrieved from Women's Media Center: <http://www.womensmediacenter.com/speech-project/online-abuse-101>